

**IMMUNALAGIK KASSALLIKKA CHALINGAN UZOK MUDDATLI
AMBULATOR DAVOLANISHDA BULGAN BOLALARGA UZLIKSIZ TA'LIM
TARBIYA BERISHNI TA'MINLASH**

Andijon Davlat Pedagogika Instituti
Maktabgacha ta'lim Maxsus pedagogika fakulteti
2-bosqich 201-gurux talabasi Nizomova Zulxumor Ne'matovna
Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15237109>

Annotatsiya: Ushbu maqolada immunologik kasalliklarga chalingan va uzoq muddatli ambulator davolanishda bo'lgan bolalarning xususiyatlari, kasallik turlari, davolash usullari va ularga tibbiy yordam ko'rsatish usullari haqida ma'lumot berilgan. Immun tizimi kamchiligi tufayli bunday bolalar doimiy tibbiy kuzatuv va maxsus davolanishga muhtoj bo'ladilar. Shuningdek, maqolada avtoimmun, immun yetishmovchiligi, allergik va irsiy immun tizimi buzilishlari tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Immun tizimi, immunologik kasalliklar, avtoimmun kasalliklar, immun yetishmovchiligi, allergiya, irsiy immun kasalliklari, bolalar immuniteti, uzoq muddatli davolash, tibbiy kuzatuv.

Bu maqolamning mazmuni - uzoq muddatli kasalliklarga duch kelgan bolalar uchun ta'lim muhitini yaratishda ota-onalar bilan hamkorlikning ahamiyati haqida. Biz hammamiz bilamizki, uzoq muddatli kasalliklar bolaning hayotini tubdan o'zgartirishi mumkin. Davolanish jarayoni, shifoxonalarga borish, cheklangan jismoniy faoliyat va ijtimoiy hayotning pasayishi bolaning o'qishga bo'lgan qiziqishini va o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytirishi mumkin. [1]

Ushbu qiyinchiliklarni yengish va bolaning o'qish jarayonini davom ettirishi uchun otaonalar bilan hamkorlik muhimdir. Jahon ta'limi amaliyotida ta'lim oluvchilar ehtiyojlariga moslashuvchan o'quv muhitini yaratish, variativ o'quv dasturlaridan foydalanishga bo'lgan ehtiyoj kun sayin ortmoqda. BMT ning ta'lim sohasidagi siyosati yo'nalishlaridan biri bolalarning alohida ta'lim ehtiyojlari xilmaxilligini hisobga olgan holda ta'lim berishni nazarda tutadigan inklyuziv ta'lim g'oyalarini ishtirokchi davlatlar tomonidan keng amalga oshirilishini ta'minlash hisoblanadi. YUNESKOning inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga qaratilgan dasturlari alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar va kattalar uchun xavfsiz va qulay ta'limni ta'minlashga qaratilgan me'yorlar, standartlar hamda intellektual hamkorlikni modernizatsiyalashga yo'naltirilmoqda. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida belgilangan ijtimoiy tenglik qoidalarini amalga oshirishda ta'limning barcha uchun ochiqligini, gender jihatdan tenglikka asoslanganligini ta'minlovchi mexanizmlarini amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.[2]

Gospital ta'lim tizimini joriy qilish bo'yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Davlat tibbiyot muassasalarida gematologiya, onkologiya, klinik immunologiya, boshqa stasionar va uzoq muddatli ambulator davolanishda bo'lgan bolalarni uzluksiz ta'lim-tarbiya jarayoniga jalb qilish tizimini yanada takomillashtirish maqsadida Vazirlar Mahkamasining 2022yil 5-maydagi 234-son qarori hamda 2023-yil 29-martdagi "Gematologiya, onkologiya, klinik immunologiya, boshqa stasionar va uzoq muddatli ambulator davolanishda bo'lgan bolalarga ta'lim va tarbiya berish tizimini yanada kengaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 134-sonli qarori qabul qilindi. Mazkur hujjatlarda jamiyatimizning bir bo'lagi uzoq muddat davolanishga muhtoj bo'lgan bolalarni ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, ularga ta'lim-tarbiya berish, ularning ijtimoiylashuviga, imkoniyatlarini ko'rsata olishiga hamda ma'naviy kamol topishiga qaratilgan chora-tadbirlar belgilab berilgan.

Immunologik kasallikka chalingan bolalar. Immun tizimi organizmni tashqi ta'sirlardan himoya qiluvchi murakkab mexanizm bo'lib, uning kamchiliklari yoki buzilishlari turli xil kasalliklarga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, immunologik kasalliklarga chalingan va uzoq

muddatli ambulator davolanishda bo'lgan bolalar doimiy tibbiy kuzatuv va maxsus davolanishga muhtoj bo'ladilar.

Autoimmun kasalliklar (wikt:αὐτός [autos] " o'zi; u eng " +
" immun " — immun sistemasiga oid) — klinikada geterogen bo'lgan,
autoimmunning patologik ishlab chiqarilishi natijasida rivojlanadigan
kasalliklarning keng tarqalgan guruhi, antikorlar yoki sog'lom, normal to'qimalarga qarshi
qotil hujayralarning avtoagressiv klonlarini ko'paytirish, bu normal to'qimalarning shikastlanishi
va yo'q qilinishiga va autoimmun yallig'lanishning rivojlanishiga olib keladi[3].

Uning sablari patologik antitelalar yoki patologik kiler hujayralarni ishlab chiqarish
tananing bunday yuqumli agenti, infeksiyasi bilan bog'liq bo'lishi mumkin, eng muhim
oqsillarning antigenik determinantlari (epitoplari) oddiy to'qimalarining antigenik
determinantlariga o'xshaydi. Aynan shu mexanizm tufayli autoimmun glomerulonefrit
streptokokk infeksiyasidan keyin yoki gonoreyadan so'ng autoimmun reaktiv artritdan keyin
rivojlanadi. Emlash, ayniqsa, immunosuppressantlar[4] bilan davolanadigan autoimmun
revmatologik kasalliklarga chalingan bemorlar uchun muhimdir.

Immunologik kasalliklarning turlari

1. Avtoimmun kasalliklar – bu kasalliklarda immun tizimi o'zining normal hujayralariga hujum qiladi. Masalan:

- Yuvenil revmatoid artrit
- Qon tomirlarning autoimmun kasalliklari
- Qizamiqdek qizil urug' (krasnaya volchanka)

2. Immun yetishmovchiligi kasalliklari – organizm infeksiyalarga qarshi samarali kurasha olmaydi. Masalan:

- Birlamchi immun yetishmovchiligi (PID)
- OIV/OITS

3. Allergik kasalliklar – organizm normal muhitga nisbatan haddan tashqari reaksiya beradi. Masalan:

- Bronxial astma
- Atopik dermatit
- Oziq-ovqat va dori allergiyalari

4. Irsiy immun tizimi buzilishlari – bu kasalliklar genetik mutatsiyalar natijasida yuzaga keladi. Masalan:

- Viskott-Oldrix sindromi
- Sidik ko'piklanish sindromi

Davolash va tibbiy kuzatuv

Immunologik kasalliklarga chalingan bolalar uzoq muddatli davolanish va doimiy tibbiy kuzatuv talab qiladi. Davolash usullari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

• Immun tizimini qo'llab-quvvatlash – immunomodulyatorlar, antioksidantlar va vitaminlar qabul qilish.

• Dori vositalari – immun supressantlar (avtoimmun kasalliklar uchun), antigistaminlar (allergik kasalliklar uchun) va antibiotiklar.

• Xavfli infeksiyalarning oldini olish – vaksinatsiya va gigiyenik qoidalarga rioya qilish.

• Har bir bemor uchun individual parhez va hayot tarzi – allergenlardan qochish, sog'lom ovqatlanish va jismoniy faollikni me'yorlash.

1. Individual Ta'lim Rejasi

Tibbiy va pedagogik baholash: Har bir bolaning kasallik darajasi, davolanish rejimi va jismoniy imkoniyatlari inobatga olinib, individual ta'lim rejasi tuziladi. Bu rejada bolaning sog'lig'i, shifokorlar tavsiyalari va o'quv yutuqlariga asoslangan holda moslashtirilgan o'quv dasturi ishlab chiqiladi.

Ta'lim yuklamasini moslashtirish: Bolalarning kasallik darajasi va davolanish rejimiga qarab o'quv yuklamasi belgilanishi zarur. Ta'lim jarayoni bolaning o'zlashtira olish qobiliyatiga qarab moslashtiriladi.

2. Moslashuvchan Ta'lim Muhitini Tashkil Etish

Onlayn yoki masofaviy ta'lim: Immunologik kasallikka chalingan bolalar jamoat joylarida bo'lishni cheklashi kerak, shuning uchun ular uchun masofaviy ta'lim imkoniyatlari asosiy yondashuv hisoblanadi. Bu bolalarga o'z uylaridan turib, kasallik davrida ta'limni davom ettirish imkoniyatini beradi.

Shaxsiy darslar: Bolalarning jismoniy holati va tibbiy holatiga qarab, shaxsiy darslar yoki kichik guruhlarda o'quv mashg'ulotlari o'tkazilishi mumkin. Shu bilan birga, ularning o'qituvchi bilan bevosita aloqada bo'lishlari ham qo'llab-quvvatlanadi.

Moslashtirilgan jadval: Darslar bolaning davolanish vaqti va kasallikdan kelib chiqadigan charchoq holatlarini hisobga olib, moslashtirilgan jadval asosida rejalashtiriladi.

3. Psixologik va Pedagogik Qo'llab-quvvatlash

Psixologik yordam: Immunologik kasallikka chalingan bolalar uzoq muddatli davolanish jarayonida stress va xavotir holatlarini boshdan kechiradi. Shuning uchun ular uchun psixologik qo'llab-quvvatlash muhimdir. Maxsus psixologik xizmatlar bolalarning ruhiy holatini yaxshilashda yordam beradi.

Pedagogik qo'llab-quvvatlash: Ta'lim jarayonida bolaga berilayotgan darslar ruhlantiruvchi va qo'llab-quvvatlovchi usulda olib borilishi kerak. O'qituvchilar bolaning sog'lig'i va ruhiy holatiga mos yondashuvni qo'llashi zarur.

4. Oila Bilan Hamkorlik

Ota-onalar bilan hamkorlik: Bolaning ta'lim-tarbiyasi davomida ota-onalar bilan yaqindan hamkorlik qilish kerak. Ota-onalarga bola kasalligi davrida o'quv jarayonini qanday tashkil etish, bolaga qanday yordam berish borasida maslahatlar beriladi.

Uy sharoitida ta'lim muhitini yaratish: Ota-onalarga bolalar uchun uyda qulay va sog'lom ta'lim muhitini yaratishga yordam berish. Ular ta'limni moslashtirilgan holda olib borish va bolalarning salomatligini kuzatishda faol ishtirok etishlari kerak.

5. Ta'lim-tarbiya va Ijtimoiy Faoliyatlar

Ijtimoiy aloqani saqlash: Bolalar uzoq vaqt davomida uyda yoki kasalxonada bo'lganlari sababli, ularning ijtimoiy aloqalarini saqlab qolish muhim. Onlayn guruh mashg'ulotlari, do'stlari bilan video aloqalar orqali aloqani qo'llab-quvvatlash kerak.

Hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish: Ta'lim-tarbiya jarayonida faqat o'quv materiallarini o'zlashtirish emas, balki bolalarning hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ham e'tibor qaratilishi lozim. Ularni o'z sog'lig'iga qanday e'tibor berish va qanday ijtimoiy faoliyatlar bilan shug'ullanish bo'yicha tarbiyalash ham muhim.

6. Texnologik Yordam Va Resurslar

Onlayn ta'lim platformalari: Elektron darsliklar, video-leksiylar va masofaviy ta'lim platformalari orqali o'quv jarayonini tashkil qilish. Maxsus texnologik vositalar va ta'lim platformalari bolalarning ta'lim jarayonini yanada qulay va samarali qiladi.

Yordamchi texnologiyalar: O'quv jarayonini yengillashtiruvchi dasturlar va vositalar bolalarning bilim olish jarayonida qo'shimcha yordam beradi.

7. Kasallikning Turli Bosqichlariga Moslashish

Kasallikning aktiv davrlarida: Agar bola faol davolanish jarayonida bo'lsa (masalan, preparatlar qabul qilishi, terapiyalar o'tkazilishi kerak bo'lsa), ta'lim yuklamasi kamaytiriladi va o'qish jarayoni moslashtirilgan shaklda davom ettiriladi. Bu davrda darslar qisqartirilgan va yengillatilgan bo'lishi kerak.

Remissiya va yaxshilanish bosqichi: Bolaning sog'ligi yaxshilangan sari ta'lim dasturi to'liq tiklanadi va bolaning imkoniyatlariga qarab darslar murakkablashadi. Shu bilan birga, bolaning yutuqlari muntazam ravishda baholanadi.

Og‘ir va surunkali holatlar: Agar kasallikning og‘ir bosqichi kuzatilsa yoki bola surunkali kasallik holatida bo‘lsa, ta‘lim rejasi maksimal darajada yengillashtiriladi, va ta‘lim jarayoni bolaning imkoniyatlariga qarab tashkil etiladi.

8. Davomiy Monitoring Va Baholash

O‘quv yutuqlarini kuzatish: Bolaning o‘quv yutuqlari va rivojlanishini muntazam ravishda kuzatish va baholash. Bu orqali bolaning sog‘lig‘i va o‘quv ko‘rsatkichlariga mos holda ta‘lim dasturini yangilab turish mumkin.

Autoimmun kasalliklar bilan kasallangan bolalar uchun tibbiy va pedagogik monitoringning ahamiyati juda katta. Bu monitoring, bolaning sog‘lig‘i va ta‘lim jarayonini muvaffaqiyatli boshqarish, kasallikning salbiy ta’sirlarini minimallashtirish va bolaning jamiyatga integratsiyasini ta’minlashga yordam beradi. Quyida autoimmun kasalliklar bilan kasallangan bolalar uchun tibbiy va pedagogik monitoringning asosiy jihatlarini keltirilgan:

1. Tibbiy Monitoring

Autoimmun kasalliklarga chalingan bolalarga tibbiy yordamni samarali taqdim etish uchun muntazam tibbiy monitoring talab etiladi. Bu quyidagi jarayonlarni o‘z ichiga oladi:

•Sog‘liqni Kuzatish

- Immun tizimi monitoringi: Autoimmun kasalliklar immun tizimining o‘ziga qarshi hujum qilishi bilan bog‘liq. Shuning uchun bolaning immun tizimi faoliyatini doimiy ravishda kuzatish kerak. Immunosuppressiv dorilarni qo‘llash va organizmning reaksiya berish darajasi baholanishi lozim.

- Qon tahlillari: Autoimmun kasalliklar ko‘pincha qon tarkibidagi o‘zgarishlarga olib keladi. Muntazam ravishda qon tekshiruvlari, leykotsitlar, antikorlar va boshqa ko‘rsatkichlar tahlil qilinishi zarur.

- Organlarning holatini baholash: Kasallikning turiga qarab, teri, bo‘g‘imlar, buyraklar, yurak va boshqa organlar ta’sirlanishi mumkin. Ularni muntazam ravishda tekshirish va kerak bo‘lganda maxsus davolashlar o‘tkazish zarur.

•Davolash Monitoring

- Dori vositalari monitoringi: Bola uchun belgilangan dorilarni to‘g‘ri qabul qilish, ular tomonidan yuzaga keladigan yon ta’sirlarni kuzatish va kerak bo‘lganda dori dozasini o‘zgartirish.

- Dori ta’sirining baholash: Ba’zi dori vositalari uzun muddat davomida og‘ir yon ta’sirlar keltirib chiqarishi mumkin. Ularning salbiy ta’sirlarini aniqlash va bartaraf etish uchun monitoring zarur.

•Kasallikning Faoliyatini Baholash

- Kasallikning aktyvligi: Kasallikning faollik darajasi o‘zgarishi mumkin, shuning uchun tibbiy monitoring kasallikning kuchayishi yoki remissiya holatini aniqlashda yordam beradi. Bu ta‘lim jarayoniga moslashish uchun muhim.

2. Pedagogik Monitoring

Autoimmun kasallikka chalingan bolalarning ta‘lim jarayonini boshqarish ham juda muhim, chunki kasalliklar bolaning jismoniy va ruhiy holatiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Pedagogik monitoring bolaga mos ta‘lim muhitini yaratishga yordam beradi.

•Ta‘lim Rejasini Moslashtirish

- Individual ta‘lim rejasi: Autoimmun kasallikka chalingan bolalar uchun individual ta‘lim rejasi tuzish zarur. Reja bolaning sog‘lig‘ini, dori-darmonlar qabul qilish vaqtini va davolanish jarayonini hisobga olgan holda ishlab chiqilishi kerak.

- Ta‘lim yuklamasini moslashtirish: Kasallikning faolligiga qarab, darslar soni va murakkabligi kamaytiriladi yoki yengillashtiriladi. Kasallikning turiga qarab, darslar qisqartirilishi yoki ko‘proq vaqt ajratilishi mumkin.

•Psixologik Qo‘llab-quvvatlash

- Ruhiy holatni kuzatish: Autoimmun kasallikka chalingan bolalar ko‘pincha stress, xavotir va depressiyaga duch keladilar. Pedagogik monitoring psixologik qo‘llab-quvvatlashni o‘z ichiga oladi, chunki bolaning ruhiy holati ta‘lim jarayoniga ta’sir qiladi.

- Psixologik xizmatlar: Maxsus psixologlar yordamida bolaning ruhiy holatini yaxshilash, stressni boshqarish va kasallik davrida ijobiy ruhiyatni saqlash zarur.

•Ijtimoiy Faoliyatlarni Qo'llab-quvvatlash

- Ijtimoiy aloqalarni saqlash: Autoimmun kasallikka chalingan bolalar uzoq vaqt davomida kasalxonada yoki uyda bo'lishi mumkin. Onlayn guruh mashg'ulotlari va video aloqalar orqali ijtimoiy aloqalarni saqlashga yordam berish muhim.

- Hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish: O'qituvchilar bolaning hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga, sog'likni saqlash va ijtimoiy faoliyatlar bilan shug'ullanishga yo'naltirishi kerak.

•Pedagogik Qo'llab-quvvatlash

- Shaxsiy yondashuv: Har bir bola uchun shaxsiy pedagogik yondashuvni tanlash kerak. Bu bolaning sog'lig'i va ta'lim darajasiga moslashtirilgan darslar, metodikalar va texnologiyalarni qo'llashni o'z ichiga oladi.

- Masofaviy ta'lim: Autoimmun kasallikka chalingan bolalar uchun masofaviy ta'lim platformalaridan foydalanish orqali o'quv jarayonini uyda davom ettirish mumkin. Bu bolaning jismoniy holatiga zarar yetkazmasdan, ta'limni davom ettirish imkonini beradi.

3.Reabilitatsiya Bosqichi (Kasallikdan Keyin Tiklanish)

Davolanish jarayoni yakunlanganidan so'ng, bola sog'lig'ini tiklash bosqichiga o'tadi.-**To'liq ta'lim jarayoniga qaytish:** Bolaning sog'lig'i yaxshilanganidan so'ng, u to'liq ta'lim jarayoniga qaytadi. O'qituvchilar bolaning orqada qolgan fanlarini qoplashga yordam beradi.-**Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish:** Kasallik davrida cheklangan ijtimoiy aloqalarni qayta tiklash uchun bolaning ijtimoiy va hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor beriladi.

4. Monitoringni Boshqarish

Tibbiy va pedagogik monitoringni birgalikda boshqarish, bolaning sog'ligi va ta'limi o'rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi. Ota-onalar, o'qituvchilar va tibbiyot xodimlari birgalikda ishlashi zarur. Oila bilan hamkorlik: Ota-onalar bilan muntazam aloqada bo'lish, bola uchun zarur bo'lgan tibbiy va pedagogik qo'llab-quvvatlashni tashkil etish. Ota-onalar bolaning sog'lig'i va o'quv jarayoni haqida muntazam ma'lumot olishlari lozim.

5. Monitoringning Muvaffaqiyati

Autoimmun kasalliklarga chalingan bolalar uchun tibbiy va pedagogik monitoringni samarali tashkil etish, bolaning sog'lig'ining yaxshilanishi va ta'limda muvaffaqiyatga erishishiga imkon yaratadi. Buning uchun doimiy kuzatuv, muvozanatli yondashuv va mutaxassislar bilan hamkorlik talab etiladi.[3]

Autoimmun kasalliklarga chalingan bolalar uchun tibbiy va pedagogik monitoring, ularning sog'lig'ini va ta'limdagi muvaffaqiyatlarini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa.Immunologik kasalliklarga chalingan bolalarning hayot sifati yaxshilanishi uchun muntazam tibbiy kuzatuv, o'z vaqtida tashxis qo'yish va samarali davolash juda muhimdir. Ota-onalar va shifokorlar, pedagoglar o'rtasidagi hamkorlik, to'g'ri parhez va sanitar-gigiyenik qoidalarga rioya qilish bolalarning sog'lom o'sishini ta'minlashda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 5-maydagi “Gematologiya, onkologiya, klinik immunologiya, boshqa stasionar va uzoq muddatli ambulator davolanishda bo'lgan bolalar uchun maktabgacha ta'lim va tarbiya hamda umumiy o'rta ta'lim berish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida”gi 234-sonli qarori

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Bolalar gematologiyasi, onkologiyasi va klinik immunologiyasi markazida davolanayotgan bolalar uchun maktabgacha ta'lim va tarbiya hamda umumiy o'rta ta'lim berish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida” 2023-yil 29-martdagi 134-son qarori.

3. https://uz.wikipedia.org/wiki/Autoimmun_kasalliklar

4. https://uz.wikipedia.org/wiki/Autoimmun_kasalliklar

5. <https://chatgpt.com>